

Početnost srnčí zvěře na území teritoria rysa

Prof. Ing. Radomír Mrkva, CSc.

Rys je podle našeho zákona o ochraně přírody zvláště chráněným živočichem. Praxe je však taková (a konkrétní poznatky to potvrzují), že velká část myslivců jej považuje hlavně za predátora, který závažně ohrožuje chov srnčí zvěře. Patrně to má za následek postupné snižování početnosti rysí populace na Šumavě, která je vedle Beskyd jediným územím stálého výskytu této šelmy.

V okolí Hartmanic nedaleko hranice Národního parku Šumava jsme objevili honitby, v nichž se v jarním období dala na loukách dobře pozorovat a sčítat srnčí zvěř. Zároveň bylo známo, že se v nich pravidelně vyskytuje rys. V těchto honitbách jsme v letech 1999 - 2005 sčítali srnčí zvěř. Kromě toho jsme na okrajích lesa, který je v tamní oblasti bohatě členěn loukami, zaznamenávali místa, kudy srnci vytahovali na louky (tzv. výchozy). Taková místa si srnci označují struháním a hrabánkováním. Podle zkušeností získaných při studiu teritoriálního chování srnčí zvěře jde o způsob, který umožňuje upřesnit početnost srnců. Naše poznatky z Hartmanic jsou zajímavé proto, že jde o konkrétní doklad toho, do jaké míry může být ohrožen chov srnčí zvěře v oblastech její koexistence s rysem.

SLEDOVANÉ ÚZEMÍ A POUŽITÉ METODY

Sledovaná oblast leží západně od Hartmanic v nadmořské výšce od 700 do 880 m. Pozorování se uskutečnila na ploše 225 ha (viz mapa) o lesnatosti asi 60 %. Lesy

spravuje Lesní správa Železná Ruda (Lesy České republiky, s. p.). Louky jsou dobře obhospodařované a slouží jako pastviny. Území je součástí honiteb Vlastějov (IV. jakostní třída pro srnčí zvěř) a Hartmanice (IV. jakostní třída pro srnčí zvěř). Hmotnost dospělých srnců se pohybuje v průměru kolem 15 kg, mladých přibližně 10 kg (výstava trofejí okresu Klatovy 2004). Početnost srnčí zvěře podle sčítaných JKS se v oblasti odhaduje na 3 ks/100 ha.

Početnost srnčí zvěře jsme zjišťovali kolem poloviny dubna, kdy se v oblasti začínají zelenat pastviny a zvěř je intenzivně navštěvuje. Systém cest protínajících území umožnil pozorování z auta, přičemž zjištěné počty a lokalizaci zvěře jsme zaznamenávali do mapy. V letech 2000 a 2005 jsme dubnový termín pozorování nestihli a jak se ukázalo, pozdější pozorování v květnu již nebylo úspěšné. Hrabánkování a struhání srnců nutné pro stanovení kvantity výchozů jsme hledali na okrajích lesů naopak až v květnu, někdy opakovaně i v červnu. Tato místa byla rovněž vyznačena do mapy a očíslována.

POZNATKY O POPULACI RYSA

Lze říci, že během let našeho pozorování rysy pravidelně navštěvovali zkoumané území, které tvořilo součást jejich areálu výskytu na Šumavě. Vyplývá to z telemetrických záznamů prostorové aktivity jednotlivých kusů. Bylo zjištěno, že zatímco pro dospělé teritoriálně se chovající rysy bylo toto území pouze okrajové (rok 1999 - rysice Anděla, 2001 až 2002 - rys Bert), mladí jedinci bývali do oblasti vytlačováni staršími a zdržovali se v ní častěji. Je však nutné připomenout značnou prostorovou aktivitu rysů. Předpokládá se, že areál dospělého teritoriálního jedince dosahuje až 100 km². Na námi sledovaném území žije asi jen jeden rys, v letním období se v něm mohou vyskytovat maximálně dva až tři jedinci. Této hustoty by však mohlo být dosaženo jen výjimečně, snad pouze díky dočasné přítomnosti mladých rysů.

Během celého roku a zvláště v zimě rysy výrazně potravně preferují srnčí zvěř. V průměru činí její podíl v potravě 71 %. Méně častou potravou je jelení zvěř (13 %), prase divoké (3 %), drobní hlodavci, zajíc, ptáci atd. (Červený, 2004). Rovněž je známo, že pokud se rys objeví na území, kde ho srnčí zvěř nezná, loví zřejmě z „potěšení zabíjet“, což je ostatně u kočkovitých šelem známo. V takovém případě může být početnost srnčí zvěře decimována silněji, a to až do doby, než zvěř získá přirozenou ostražitost.

VÝSLEDKY STANOVENÍ POČETNOSTI SRNČÍ ZVĚŘE

Údaje o početnosti populace srnčí zvěře v dané oblasti jsme získali přímým sčítáním. V případě srnců jsme využili též poznatky o jejich teritoriálním chování a odhad jejich početnosti stanovili i nepřímou.

Výsledky sčítání

Výsledky sčítání srnčí zvěře jsou uvedeny v připojené tabulce. Početnost populace na zkoumaném území (skutečně pozorované) byla nad očekávání vysoká. V oblasti žilo v přepočtu na 100 ha mezi 9 až 16 kusy, průměrně 12 kusů. To přibližně odpovídá normovanému kmenovému stavu srnčí zvěře pro I. jakostní třídu honitby (13 ks) a význameně přesahuje normovaný stav pro III. jakostní třídu (5 až 8 ks), nemluvě o překročení počtu vykazovaných jarních kmenových stavů. I když zjištěné počty zvěře nemusí být obrazem celé populace žijící v dané oblasti, je zajímavé, jak početnost kolísala během let 1999 - 2003 a jak nápadně klesla v r. 2004. Lze jen spekulovat o tom, jak to souviselo s výkonem práva myslivosti v dané honitbě. Přes možné výhrady ke způsobu sčítání lze předpokládat, že zjištěné počty zvěře budou spíše minimem toho, co na území ve skutečnosti žije.

Odhad početnosti srnců podle výchozů

Výchozy jsou patrně podle hrabánkování nebo struhání v okraji porostu, obvykle skupinovitě v úseku okraje do šíře maximálně 50 m. Tento způsob označování teritorií srnců byl ve *Světě myslivosti* již podrobněji popsán (Mrkva 2003).

Na sledovaném území jsme každý rok označili všechny výchozy do mapy a postupně jim přiřadili čísla od 1 do 30 podle toho, jak ležely na naší obchůzkové trase. Při konečném hodnocení byly ze souboru hodnocených výchozů vyloučeny ty z okraje území, u nichž hrozilo,

**TAB.: POČTY POZOROVANÝCH SRNCŮ A SRNČÍ ZVĚŘE
CELKEM A ODHAD POČTU SRNCŮ PODLE VÝCHOZŮ
(V PŘEPOČTECH NA 100 HA) V LETECH 1999-2005**

ks/100 ha	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
srnci označující své teritorium	5	6	5	4	4	4	2
pozorování srnci	5	-	4	3	3	2	-
pozorovaná zvěř celkem	13	-	12	9	16	9	-

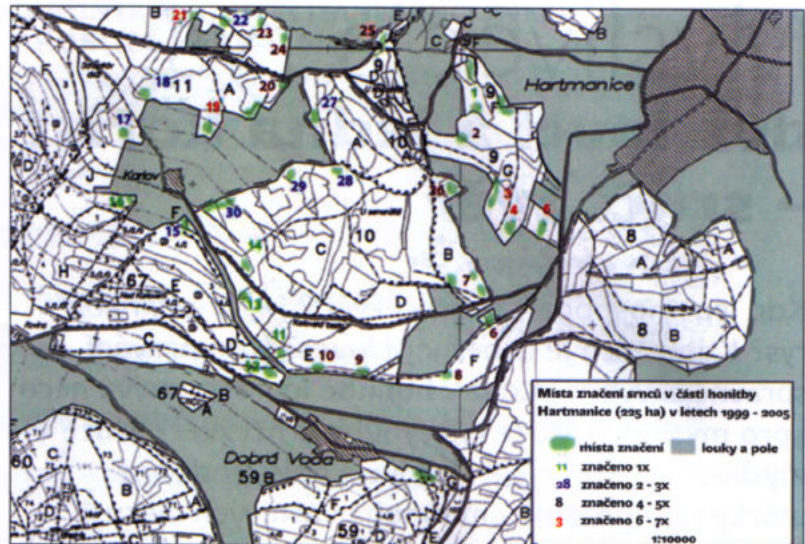
že je mohou vytvářet srnci ze sousedství a rovněž ty, u nichž bylo jasné, že k označení došlo pouze jednou.

Zjistili jsme, že v 57 % případů označili srnci své teritorium na stejném místě čtyřikrát. Více než pětkrát označilo své území 37 % a více než šestkrát (během sedmi let) 20 % srnců. Jde o pozoruhodnou stálost i přes to, že někteří srnci mohli být např. uloveni. Jaký je vztah mezi počtem označených míst a počtem srnců, kteří území obývají, nelze pro nemožnost objektivního stanovení skutečné početnosti ověřit. Do jaké míry platí, že od sebe vzdálenější výchozy jednoznačně používají různí srnci, by se muselo potvrdit buď velmi náročným pozorováním, nebo pomocí telemetrie označených srnců. Při našich pozorováních jsme se pokusili pouze využít nezpochybnitelného pobytového znaku, aby se doplnily poznatky o populaci. Podle tohoto šetření se na území mohlo vyskytovat v letech 1999 - 2004 celkem čtyři až šest srnců na 100 ha. V r. 2005 početnost po tuhé zimě významně poklesla na přibližně dva srnce na 100 ha.

RYS A SRNČÍ ZVĚŘ

Naše šetření jednoznačně dokazují, že rys významně neovlivňuje chov srnčí zvěře. Skutečně pozorované počty, neřku-li počty odvozené, jsou nad očekávání vysoké a značně přesahují normované stavy (oproti III. bonitě o 140 až 250 %). Na druhé straně se ale také ukázalo, že způsob sčítání srnčí zvěře a vykazování jar-ních kmenových stavů pro stanovení plánů chovu a lovu je značně nepřesný a z mnoha důvodů významně podhodnocuje skutečnou početnost. Výsledkem pře-

huštění populace teritoriálně se chovající srnčí zvěře nad přirozený stav je sociální stres (Vach, 1993), který lze považovat za příčinu snížené kondice této zvěře, snížení hmotnosti, plodnosti, zvýšení mortality mláďat a také např. pozdního dospívání srnců (výskyt paličkáčů). Konkrétní poznatky, dokonce ze Šumavy, o tom, že rys nijak neovlivňuje početnost srnčí zvěře, její hmotnost i poměr pohlaví, přináší také Koubek a Červený (2003). Chov srnčí zvěře u nás je příliš zatížen představou, že kondice, plodnost a také např. parožení srnců se dědí a na tom je založen úzkostlivě prováděný průběrný odstřel. Bohužel je tomu tak nepochybně pouze zčásti a dokud se nepřihlédne v chovech také k uspokojení sociálních a celkově ekologických vztahů a potřeb populací zvěře, nelze ani říci, do jaké míry taková představa platí. Naše tradiční myslivost bohužel dosud nedospěla k aplikaci zásad trvale udržitelného hospodaření s populacemi zvěře a nezabývá se skutečnou příčinou toho, proč jsou např. hmotnost, plodnost a další parametry kondice u srnčí zvěře obecně tak nízké. Je odvážené navrhnout - a doba k tomu patrně ještě nedozrála, aby se rys stal pomocníkem k nápravě tohoto stavu (viz o p a k o v a n é

případy odstřelu telemetricky sledovaných rysů). Nikdo totiž zřejmě nepochybuje o tom, že rys je predátor, schopný po nastolení přirozeného chování zvěře provádět přirozený výběr podstatně lépe než člověk - myslivec. Nepochybně by tudíž velmi prospěl ozdravení chovu a jak lze předpokládat, nemusel by ani způsobit velkou újmu na výnosech. Jak je známo, ještě na počátku minulého století činila průměrná hmotnost srnčí zvěře kolem 15 kg (Farský, 1935), podle jiných autorů i podstatně více. V současné době je to pouze 10 kg (Vach, 2003). Podobně při reprodukci se dříve počítalo běžně se dvěma srnčaty, v současné

době je hodnota koeficientu reprodukce obvykle nižší než 1. Stojí za to se takovou úvahou zabývat.

ZÁVĚR

Významnější pokles početnosti srnčí zvěře byl zaznamenán v r. 2005 (podle odvozených stavů srnců), patrně v důsledku velmi nepříznivé zimy. Výsledky nasvědčují tomu, že rys, jejichž přítomnost na daném území byla doložena telemetrickým pozorováním, významněji neohrožují chov srnčí zvěře, pokud bereme v úvahu její normované stavy podle bonity honitby. Rys, jehož teritoria jsou mnohem větší než teritoria srnce (rys až 100 km², srnec jenom asi do 15 ha), by naopak mohl přispět ke zvýšení kondice populace srnčí zvěře. Jakkoli se mnozí myslivci domnívají, že populaci srnčí zvěře chrání, když loví rysa, je patrně jejich nezákonná činnost spíše kontraproduktivní. Výsledky potvrdily podobná pozorování ze Šumavy (Koubek a Červený, 2003).

Autor působí na Ústavu ochrany lesů a myslivosti Fakulty lesnické a dřevařské Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně.

Práce byla realizována s podporou výzkumného záměru MSM 6216548902.